
VEM SKA ÄGA UNIVERSITETENS UPPFINNINGAR?

Jesper Roine

Forskningspolitiken och frågan om hur forskningsresultat kan skapa nya produkter och företag är central för den ekonomiska tillväxten. Sverige är - och har länge varit - en på flera områden ledande forskningsnation, åtminstone mätt i termer av kronor per forskare, andel forskare i arbetskraften, antal vetenskapliga artiklar och antal patentansökningar per invånare.¹ Ofta antas, speciellt i den politiska debatten, att framgång på dessa områden med automatik leder till ökad ekonomisk tillväxt. Det man tycks se framför sig är en kedja av satsade resurser på forskning, som leder till nya forskningsresultat, som leder till vetenskapliga publikationer och patent och som i slutänden också leder till ökad ekonomisk tillväxt. Detta är dock långt ifrån självklart.

Under de senaste tjugo åren har Sverige spenderat en större andel av sin BNP på forskning och utveckling än något annat OECD land. Samtidigt har tillväxten varit klart under genomsnittet. Det här betyder förstås inte att forskning är fel område att satsa på. Tvärtom, råder det knappast något tvivel om att nya forskningsresultat är nyckeln till framtida välbefinnande. Problemet i Sverige har varit att den tänkta kedjan från forskningsresurser till tillväxt tycks

brytas då forskningsresultaten och de många idéerna skall omsättas i praktiken. Kopplingen mellan uppfinningar och deras kommersiella tillämpningar fungerar inte.²

Hur kommer det sig då att Sverige inte lyckas bättre med kommersialiseringen av alla sina forskningsresultat?

I en DN-debatt artikel den 5 februari väljer utbildnings- och forskningsminister Thomas Östros att fokusera på en specifik aspekt av detta problem nämligen vem som ska äga universitetens forskningsresultat. Här antyds att om universiteten och högskolorna fick överta äganderätten, eller åtminstone dela den med de enskilda forskarna som idag har äganderätten, så skulle processen komma igång. Tyvärr sägs inget om varför det skulle vara så. Utan en klar bild av på vilka grunder man förväntar sig att universiteten skulle vara bättre än de enskilda forskarna på att kommersialisera idéer är resonemanget svårt att förstå.

En gissning är att inspirationen kommer ifrån USA där en rad lagförändringar i början av 1980-talet i praktiken ålade universiteten att aktivt arbeta med kommersialisering samt gjorde det möjligt för dem att överta ägandet av de anställdas uppfinningar. Som en följd av dessa förändringar ökade de affärsinriktade tillämpningarna av universitetsidéer exponentiellt under de följande årtiondena.³ Idag har amerikanska universitet motsvarande cirka 20 miljarder kronor i royalty- och licensieringsintäkter.⁴

Det är förstås frestande att av detta dra slutsatsen att om bara de svenska

KOMMENTAR

Jesper Roine är fil dr i national-ekonomi och forskare på Handelshögskolan i Stockholm. Hans forskning är inriktad mot politisk ekonomi och ekonomisk tillväxt. jesper.roine@hhs.se

¹ Data på detta finns till exempel i OECD Main Science and Technology Indicators.

² Detta har noterats av till exempel Henrekson och Rosenberg (2000), Henrekson (2002) och av den så kallade "Innovationspolitiska expertgruppen", se Andersson, Asplund och Henrekson (2002).

³ Se till exempel Henderson, Jaffe och Trajtenberg (1998) eller Jensen och Thursby (2002) för närmare analyser av detta.

⁴ Data på detta publiceras av Association of University Technology Managers (AUTM). Publikationerna finns på deras hemsida http://www.autm.net/index_ie.html.

universiteten får överta äganderätten till forskningsresultaten, så kommer också den svenska kommersialiseringprocessen att bli lika framgångsrik som den amerikanska. För att förstå varför lagförändringarna i USA hade så dramatiska effekter är det dock viktigt att uppmärksamma följande aspekter. För det första var utgångspunkten i USA att äganderätten tidigare låg hos den som finansierade forskningen, det vill säga i stor utsträckning hos staten. Lagändringarna förde alltså ägandet närmare dem som faktiskt var involverade i forskningen. I sammanhanget är det intressant att notera att vissa universitet (t ex Stanford) själva valde att gå längre och gav rättigheterna till forskarna. För det andra så var det inte så att universiteten villkorslöst fick äganderätten. Vad universiteten fick var en option på att ta över ägandet. Om de valde att utnyttja denna så förband de sig också att aktivt arbeta för att patentera och att hitta kommersiella intressenter för idén eller produkten. De var förstås också skyldiga att ge den enskilde forskaren en del av vinsten. Sist, men inte minst, skapades starka ekonomiska incitament för universiteten att lyckas med kommersialiseringen. Lagstiftningen åtföljdes bland annat av förändringar av medelstilldelning som gjorde att universitet som inte lyckades fick sänkta forskningsbidrag, medan de som var framgångsrika fick behålla det statliga stödet samtidigt som de fick extra intäkter från sin nya verksamhet.

Den svenska situationen skiljer sig på flera viktiga sätt från den amerikanska. I Sverige är det i dagsläget forskarna som har äganderätten och den förändring som diskuteras skulle flytta ägandet längre ifrån dem som bedriver forskningen, inte närmare vilket var fallet i USA. Vidare förs inte – i alla fall inte i Thomas Östros DN-debatt artikel – något resonemang om under vilka för-

utsättningar universiteten skulle kunna tänkas få överta ägandet och vilka krav som då skulle ställas på dem. Sist men inte minst adresseras inte heller de svenska universitetens incitament för att satsa på kommersialisering av forskningsresultat. Dessa är i dagsläget minst sagt svaga.

Problemet idag är att universiteten snarast ser kommersialisering av forskningsresultat som en konkurrerande verksamhet. I nuvarande situation är det inte så konstigt. Självklart ser man det som problematiskt att en enskild forskare till exempel kan ägna arbetstid och universitetets utrustning åt att förfina en upptäckt för att sedan sälja resultatet och stoppa vinsten i egen ficka. Denna verksamhet stjälar både tid och resurser från universitetet utan att de får del i eventuella vinster. Ännu värre är det nästan om forskaren väljer att starta ett eget företag baserat på en upptäckt. Då handlar det inte bara om att en forskare under en period ägnat sig åt kommersialisering istället för grundforskning eller undervisning, då förlorar man också en duktig anställd.

Dessa problem löses dock inte genom att forskaren fräntas äganderätten. Detta leder i dagens situation på sin höjd till att universitetet kan hindra forskare att kommersialisera sina uppfinningar på annat sätt än genom universiteten. Men så länge universiteten inte har anledning att se kommersialiseringens verksamheten som något positivt så finns inte heller någon anledning att tro att de skulle satsa på sådan verksamhet. I värsta fall kan äganderättsövergången alltså leda till att enskilda forskares möjligheter att kommersialisera sina uppfinningar på egen hand försvinner, då de inte längre har äganderätten till dem, samtidigt som universiteten, i brist på incitament, inte heller ser någon anledning till att verka för kommersialisering.

Vidare är det viktigt att notera att ett universitet inte kan ses som en homogen aktör. Det är en sammanslutning av olika intressen som alla kan ha olika mål. Vem av dessa är det som ska ha ägarkontrollen, och varför just den parten? Är det till exempel självklart att en enskild institution ser det som positivt att en anställd ägnar sig åt kommersialiseringsverksamhet om vinsterna tillfaller universitetet centralt? Ett exempel på hur man på många amerikanska universitet arbetar för att alla parter skall vara intresserade av att kommersialiseringsprocessen lyckas är de vinstdelningssystem som finns. Efter att universitetets centrala organisation, som hjälper till med kommersialiseringen, tagit 15 procent av intäkterna delas resten lika mellan den enskilde forskaren, dennes institution och skolan där de verkar. Det är i dessa detaljer som nyckeln till framgång ligger.

Utgångspunkten för att utreda vad som ska göras för att förbättra kommersialiseringen av forskningsresultat i Sverige måste tas i drivkrafterna bakom de olika aktörernas agerande. En okritisk kopiering av andra länders framgångsrecept eller lösa formuleringar om mer samarbete mellan de inblandade parterna är inte rätt utgångspunkt ens

för att ställa frågorna. Ser man till dessa drivkrafter så blir det tydligt att det finns många alternativ för hur äganderätts-situationen kan se ut, men man kommer aldrig förbi att både universitetens olika aktörer och forskarna måste ha något att vinna på att kommersialisera forskningsresultaten. Utan sådana drivkrafter spelar det ingen roll vem som innehar äganderätten.

REFERENSER

- Andersson, T, O Asplund och M Henrekson (2002), *Betydelsen av innovationssystem – utmaningar för samhället och för politiken*, VFI 2002:1, VINNOVA-Verket för Innovationssystem, Stockholm.
- Henderson, R, A B Jaffe och M Trajtenberg (1998), "Universities as a source of commercial technology: A detailed analysis of university patenting, 1965-1998", *Review of Economics and Statistics*, vol 80, s 119-127.
- Henrekson, M (2002), "Strategier för en framgångsrikare kommersialisering av svensk universitetsforskning", *Ekonomisk Debatt*, årg 30, nr 2, s 159-170.
- Henrekson, M och N Rosenberg (2000), *Akademiskt entreprenörskap. Universitet och näringsliv i samverkan*, SNS förlag, Stockholm.
- Jensen, R och M Thursby (2001), "Proofs and Prototypes for Sale: The Tale of University Licensing", *American Economic Review*, vol 91, s 240-259.
- OECD *Main Science and Technology Indicators*, olika nummer.